

Rosa Alcoy

Klarise, monarhija i franjevci: u kapeli Sv. Mihovila u samostanu Pedralbes i drugi primjeri

Ovaj rad predstavlja umjetničku baštinu Katalonije, još uvijek slabo istraženu iz filofranjevačke perspektive. Iako naizgled siromašna, katalonska umjetnička baština pokazuje poznavanje širokoga umjetničkoga programa talijanskih prosjačkih redova. Barcelona se, pored Mallorce, javlja kao centar obvezne reforme koji je poboljšao, pogotovo u 14. st., oskudnu panoramu franjevačko-katalonsko-aragonske umjetnosti 13. stoljeća. Izvori, a napose sačuvana djela, argumentiraju sljedeću misao: samostan klarisa Sv. Marije iz Pedralbesa postao je izvanrednim mjestom za valorizaciju talijanskoga utjecaja na umjetničku stvarnost Katalonije u razdoblju gotike, međutim, danas ga je, unatoč njegovu velikom potencijalu nakon uništenja mnogih franjevačkih djela, nemoguće doživjeti u cjelovitosti.

Samostan Sv. Marije u Pedralbesu, kraljevska zadužbina iz 1326. g., jedan je od katalonskih središta koje najbolje pokazuje odnos između franjevačkoga svijeta, dvora i Krune, jer je upravo ova građevina prosjačkoga reda odabrana kao mjesto ukopa kraljevske obitelji. Pretvoren u rezidenciju kraljice udovice, Elisende iz Montcade, Pedralbes nam nudi u manjim razmjerima i kroz vrlo osoban izbor, projekt blizak kraljevskom panteonu Sv. Klare u Napulju. Razni zatvoreni prostori ovoga samostana klarisa, dograđeni u drugoj četvrtini 14. st., bili su oslikani zanimljivim ciklusima fresaka, a danas su vidljivi u fragmentima u klaustru i prostorima znanim kao Opatija ili Anđeo. Bez sumnje, dekoracija kapele Sv. Mihovila, nepravilnoga tlocrta, otvorenoga prema klaustru i prislonjenoga uz kor crkve, ističe se zbog stupnja očuvanosti, ikonografskoga programa i općih značajki, kao i zbog izvora koji potvrđuje da ih je izveo Ferrero Bassa prema narudžbi opatice Francesce de Saportella, unuke kraljice Elisende. Dva ugovora – prvi iz 1343., a drugi iz 1346. – navode klauzule o radu kojega treba izvesti i teme slika. Djelo treba prikazivati sedam Marijinih radosti i sedam priča o Pasiji, Bogorodicu u slavi i prikaze sv. Mihovila, sv. Ivana Krstitelja, sv. Jakova, sv. Franje, sv. Klare, sv. Eulalije, sv. Katarine i đakona sv. Antonina. Slike prikazuju dva ciklusa koje su zadali naručitelji, prema temi koja je već bila prisutna na katalonskom poliptihu što se danas nalazi u Pierpont Morgan Library u New Yorku. Posveta kapele Sv. Mihovila potvrđuje funeralno obilježje ovoga jedinstvenoga prostora, smještenoga blizu grobnice kraljice Elisende i kraj grobova jedne opatice i nekoliko istaknutih redovnica samostana. Ostali sveci koji se pojavljuju na zidovima ovoga maloga prostora izabrani su kao mogući zagovornici pred Bogom zbog njihove veze s Redom i s glavnim kultovima grada.

Veliki zahvat klarisa katalonsko-aragonske Krune svakako je najveća oltarna pala samostana u Vicu gdje se sv. Klara prikazuje poput istinske kraljice ženskoga ogranka Reda. Klara je istovremeno postala svetica, kraljica i opatica jako udaljena od skromne sv. Klare iz Pedralbesa, slične Marijama na grobu. Na oltarnoj je pali svetica prikazana s knjigom ružičastih korica, koja ovdje postaje knjigom Reda, otvorenom ispred sv. Franje na prijestolju koji daje Pravilo ženskom ogranku Reda u prisustnosti mnogih likova koji se pojavljuju u prvoj polovici 15. st. i koji predstavljaju ukupnost tadašnjega franjevaštva, religioznoga i laičkoga.

Prijevod s talijanskoga: Nina Šepić